

Π Ο Ρ Ι Σ Μ Α

ΘΕΜΑ:

Παράνομοι αεροψεκασμοί δακοκτονίας στην Κέρκυρα κατά τα έτη 1999, 2000, 2001 και 2002 με το οργανοφωσφορικό εντομοκτόνο Fenthion (Lebaycid ec 550).

(ΝΟΜΟΣ 3094/2003 «ΣΥΝΗΓΟΡΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ ΚΑΙ ΣΩΜΑ ΕΛΕΓΚΤΩΝ-ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ» ΑΡΘΡΟ 4, ΠΑΡ.6)

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Συνοπτική παρουσίαση της υπόθεσης.....	3
1. Στοιχεία για τα φάρμακα που χρησιμοποιούνται κατά τους ψεκασμούς από αέρος (“Fenthion”, εμπορικό όνομα του “Lebaycid EC 550 & Dimethoate”)	5
2. Νομοθετικό πλαίσιο και σχετική νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας	7
2.1 Οδηγία 91/414/ΕΟΚ (ΠΔ 115/97)	7
2.2 Απόφαση 563/91 της Επιτροπής Αναστολών και 3953/95 του Ε’ Τμήματος του ΣτΕ.....	7
2.3 Ν.1650/86 όπως αυτός τροποποιήθηκε από τον Ν.3010/2002	8
2.4 Αποφάσεις 1035, 1038, 1040/93 του ΣτΕ.....	9
3. Διερεύνηση της υπόθεσης και διαμεσολάβηση του Συνηγούρου του Πολίτη.....	10
3.1. Διερεύνηση της υπόθεσης	10
3.2 Διαμεσολάβηση του Συνηγούρου του Πολίτη.....	18
4. Συμπεράσματα-Συζήτηση	27

Φωτογραφία: Ψεκασμός με ελικόπτερο σε περιοχή κατοικίας, που δεν είναι αμιγής ελαιώνας.

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΥΠΟΘΕΣΗΣ

Ο Συνήγορος του Πολίτη (ΣΤΠ) έλαβε δύο αναφορές σχετικά με την κατ' επανάληψη διενέργεια αεροψεκασμών ελαιώνων στη νήσο Κέρκυρα, με το οργανοφωσφορικό εντομοκτόνο "FENTHION". Η ενέργεια αυτή είχε σαν αποτέλεσμα την προσβολή της δημόσιας υγείας και του περιβάλλοντος. Συγκεκριμένα κατατέθηκε η με αρ.πρωτ.: 11327/08.11.99 αναφορά για τη διενέργεια αεροψεκασμών δακοκτονίας στην ευρύτερη περιοχή του Σκριπερού στο Δήμο Παλαιοκαστριτών και η με αρ.πρωτ.: 16517/06.11.00 αναφορά για τη διενέργεια αεροψεκασμών δακοκτονίας σε εκτεταμένη περιοχή του Δήμου Αχιλλείων. Λόγω της ομοιότητας του περιεχομένου τους, οι ανωτέρω αναφορές διερευνήθηκαν ως μία, στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων του Συνηγόρου του Πολίτη, όπως προβλέπεται στον ιδρυτικό του νόμο.

Κατά τη διερεύνηση της αναφοράς, ο Συνήγορος του Πολίτη προέβη στη συλλογή δεδομένων και στοιχείων από τις αρμόδιες υπηρεσίες, από ερευνητικά ινστιτούτα, βιβλιογραφικά και επιστημονικά δεδομένα. Πραγματοποιήθηκαν επίσης συναντήσεις με σκοπό την ανταλλαγή απόψεων, την ενημέρωση επί πρακτικών ζητημάτων και την εξεύρεση μιας κοινά αποδεκτής λύσης, για την αποτροπή των αεροψεκασμών και την τήρηση της νομιμότητας.

Η διερεύνηση των στοιχείων της υπόθεσης και η αξιολόγηση των συμπερασμάτων οδήγησαν στη διατύπωση συγκεκριμένου αιτήματος του Συνηγόρου του Πολίτη, το οποίο υπεβλήθη στον αρμόδιο Υπουργό Γεωργίας. Ο Συνήγορος του Πολίτη ζήτησε από τον Υπουργό να μην εκδώσει, υπουργική απόφαση με την οποία θα επιτρεπόταν η εφαρμογή του μεικτού συστήματος ψεκασμών στην Κέρκυρα για το έτος 2002. Η απόφαση αυτή θα ήταν αντίθετη στην νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας (ΣΤΕ) και την οδηγία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με την οποία η εθνική νομοθεσία έχει εναρμονισθεί μέσω του Π.Δ 115/1997. Ο Υπουργός Γεωργίας δεν απάντησε στην επιστολή του Συνηγόρου του Πολίτη, ενώ παράλληλα προχώρησε στην έκδοση της υπ'αρ.1709/24.05.2002 υπουργικής απόφασης, κατ' εξαίρεση και εν' όψει σχετικής νομοθετικής ρύθμισης και μόνο για το έτος 2002. Η υπουργική αυτή απόφαση επέτρεπε την εφαρμογή «μεικτού» συστήματος ψεκασμών στο οποίο

συμπεριλαμβάνονταν και ψεκασμοί δακοκτονίας με ελικόπτερο. Η εν λόγω υπουργική απόφαση ανέφερε συγκεκριμένες προϋποθέσεις και έθετε όρους υπό τους οποίους θα ήταν δυνατό να διενεργηθούν οι αεροψεκασμοί.

Ακολούθησε συνάντηση των χειριστών της υπόθεσης με τον Προϊστάμενο της Διεύθυνσης Προστασίας Φυτικής Παραγωγής, κατόπιν τηλεφωνικής συνεννόησης με τον Υπουργό Γεωργίας. Αντικείμενο της συνάντησης αυτής ήταν η θέση της Διεύθυνσης σχετικά με την εφαρμογή του μεικτού συστήματος δακοκτονίας στην Κέρκυρα. Διαπιστώθηκε ότι η εν λόγω Διεύθυνση συμφωνεί με την άποψη του ΣτΠ, σε ότι αφορά την αναγκαιότητα κατάργησης των αεροψεκασμών δακοκτονίας με το εν λόγω εντομοκτόνο.

Στην προσπάθεια διαμεσολάβησης του ο Συνήγορος του Πολίτη ζήτησε από το Νομάρχη Κέρκυρας να μην προβεί στην έκδοση των διοικητικών πράξεων που θα επέτρεπαν τη διενέργεια αεροψεκασμών.

Ο Νομάρχης ουδέποτε απάντησε στις επιστολές του ΣτΠ παρά μόνον κατόπιν της διενέργειας των αεροψεκασμών και όχι επί της ουσίας. Επικοινωνήσε όμως τηλεφωνικώς με το ΣτΠ προκειμένου να εκφράσει τη δυσαρέσκειά του. Παράλληλα, προχώρησε στην έκδοση νομαρχιακής απόφασης, που αφορούσε τη συγκρότηση επιτροπής η οποία θα συνέτασσε μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων και θα γνωμοδοτούσε για τη σκοπιμότητα εφαρμογής ψεκασμών δακοκτονίας δι' ελικοπτέρου.

Μετά και την έκδοση του πρακτικού της συνεδριάσεως της Επιτροπής ο Συνήγορος του Πολίτη υπέβαλλε εκ νέου τις απόψεις του στο Νομάρχη Κέρκυρας, στον Υπουργό Γεωργίας και στους εμπλεκόμενους φορείς. Επισήμανε ότι, εκτός του μη σύννομου της υπουργικής και νομαρχιακής απόφασης, δεν είναι δυνατή η τήρηση των όρων που θέτει η υπουργική απόφαση, όπως προκύπτει από το ίδιο το πρακτικό της συνεδρίασης. Η διαπίστωση αυτή καθιστούσε την υπουργική απόφαση μη εφαρμόσιμη.

Η Νομαρχία Κέρκυρας δεν απάντησε ούτε αυτή τη φορά και προχώρησε στη διενέργεια αεροψεκασμών δακοκτονίας.

Ο ΣτΠ, μετά από τη διερεύνηση της υπόθεσης, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η διενέργεια των αεροψεκασμών για καταπολέμηση του δάκου καθώς και οι σχετικές εγκριτικές αποφάσεις αποτελούν σοβαρές πράξεις κακοδιοίκησης, με αποχρώσεις ενδείξεις τέλεσης αξιόποινων πράξεων, ως αντικείμενες στην προστασία της ανθρώπινης υγείας και του περιβάλλοντος.

1. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΑ ΦΑΡΜΑΚΑ ΠΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΝΤΑΙ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΨΕΚΑΣΜΟΥΣ ΑΠΟ ΑΕΡΟΣ («FENTHION», ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΟΝΟΜΑ ΤΟΥ «LEBAYCID EC 550 & DIMETHOATE»)

1.1 Οι αεροψεκασμοί άρχισαν να εφαρμόζονται στην Ελλάδα από τη δεκαετία του '80. Η συνήθης χρησιμοποιούμενη ουσία είναι το «Fenthion» (εμπορικό όνομα του «Lebaycid ec 550») ενώ σπανιότερα χρησιμοποιείται και η «Dimethoate». Πρόκειται για οργανοφωσφορικές ενώσεις, ισχυρά τοξικές, ανθεκτικές με δυνατότητα βιοσυσσώρευσης στα περιβαλλοντικά συστήματα και κυρίως στην οργανική ύλη του εδάφους ή στα έλαια των καρπών με συνεπαγόμενη δυνατότητα εισόδου στην τροφική αλυσίδα. Οι οργανοφωσφορικές ενώσεις δρουν συνεργιστικά με την χολινεστεράση, ένα ένζυμο που είναι απαραίτητο για την σωστή λειτουργία του νευρικού συστήματος στους οργανισμούς. Το Fenthion απορροφάται ισχυρά από τα εδαφικά σωματίδια και παραμένει στο έδαφος 4-6 εβδομάδες μετά τον ψεκασμό. Δεν θα πρέπει να εφαρμόζεται σε περιοχές όπου υπάρχουν λίμνες, ποτάμια, ρέματα και όπου είναι δυνατόν να εμφανιστεί απορροή. Άτομα που εργάζονται με οργανοφωσφορικές ενώσεις για μεγάλο χρονικό διάστημα πρέπει να υποβάλλονται συχνά σε εξετάσεις αίματος για τα επίπεδα της χολινεστεράσης τους. Αν τα επίπεδα της χολινεστεράσης πέσουν κάτω από κάποιο επίπεδο θα πρέπει να σταματήσει άμεσα η έκθεσή τους στις παραπάνω ενώσεις. Οι πλέον σοβαρές περιπτώσεις δηλητηρίασης με οργανοφωσφορικά εντομοκτόνα όπως το Fenthion επηρεάζουν το κεντρικό νευρικό σύστημα με διάφορα συμπτώματα όπως απώλεια αντανακλαστικών, αδυναμία, κόπωση μέχρι και παράλυση των άκρων.

1.2 Αξίζει να αναφερθεί ότι ενώ στο παρελθόν το Fenthion χρησιμοποιείτο ευρέως στις Η.Π.Α, σήμερα δεν διαθέτει πλέον έγκριση του «Federal Drug Administration» (FDA) εξαιτίας του μεγάλου αριθμού θανάτων από δηλητηρίαση. Το Fenthion, σύμφωνα με την «U.S.Environmental Protection Agency», συγκαταλέγεται στα «Restricted Use Pesticides» (RUP). Το «Environmental Protection Agency» (EPA) των Η.Π.Α εκτιμά ότι οι συνήθεις χρήσεις του Fenthion θέτουν σε κίνδυνο την ανθρώπινη υγεία και το περιβάλλον. Θεωρείται μέτρια τοξικό με κατάποση, εισπνοή ή απορρόφηση μέσω του δέρματος για τα θηλαστικά, ενώ είναι ιδιαίτερα τοξικό για τα πουλιά.

Έχει τη δυνατότητα να συσσωρεύεται στο λιπώδη ιστό των θηλαστικών ακριβώς όπως το «DDT».

1.3 Σε περιπτώσεις αεροψεκασμών οι πιλότοι και οι οδηγοί θα πρέπει να έχουν εκπαιδευτεί κατάλληλα για τη σωστή εφαρμογή της μεθόδου και να μπορούν να αναγνωρίσουν τα αρχικά συμπτώματα δηλητηρίασης. Άτομα που δεν έχουν λάβει τα κατάλληλα προστατευτικά μέτρα δεν θα πρέπει να εκτίθενται στις ψεκαζόμενες περιοχές τουλάχιστον για μία ημέρα. Ιδιαίτερη προσοχή θα πρέπει να δίνεται στην ασφαλή διάθεση των υπολειμμάτων εντός των δοχείων («container») για τη μη ρύπανση του υπόγειου υδροφορέα και του εδάφους.

1.4 Η Ελλάδα έχει αναλάβει τη σύνταξη μονογραφίας για το Fenthion στο πλαίσιο της κοινοτικής αξιολόγησης της ουσίας. Η Μονογραφία συντάχθηκε από το υπουργείο Γεωργίας σε συνεργασία με το Μπενάκειο φυτοπαθολογικό ινστιτούτο. Η μελέτη ολοκληρώθηκε, ενώ η οριστική απόφαση σχετικά με το Fenthion αναμένεται σύντομα από την αρμόδια Επιστημονική Επιτροπή της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τα Φυτά. Τα μέχρι στιγμής στοιχεία καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι ο αεροψεκασμός και ο ψεκασμός με Fenthion καλύπτοντας «...πλήρως» τις καλλιεργούμενες εκτάσεις δεν είναι αποδεκτός. Προτείνεται η χρησιμοποίηση του Fenthion σε δολωματικούς ψεκασμούς εδάφους.

Σημείωση: Οι πληροφορίες ελήφθησαν από το δίκτυο «EXTONET» («*Extension Toxicology Network, Cornell University, Michigan State University, Oregon State University, University of California*»).

2. ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΑΙ ΣΧΕΤΙΚΗ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ

2.1 Οδηγία 91/414/ΕΟΚ. Εναρμόνιση της Εθνικής Νομοθεσίας στην οδηγία με το Προεδρικό Διάταγμα 115/1997

Όπως προαναφέρθηκε, στους από αέρος ψεκασμούς χρησιμοποιείται το φάρμακο «*Fenthion*» (εμπορικό όνομα του «*Lebaycid ec 550*») ενώ σπανιότερα χρησιμοποιείται και το «*Dimethoate*».

Σύμφωνα με το άρθρο 4 της Οδηγίας 91/414/ΕΟΚ (ΠΔ 115/1997) επιτρέπεται η χρησιμοποίηση κάποιας ουσίας ως φυτοπροστατευτικής μόνον εφόσον είναι καταχωρημένη στο παράρτημα 1 της εν λόγω οδηγίας. Όμως, στην παράγραφο 2 του άρθρου 8 της ίδιας οδηγίας, αναφέρεται ότι μία γνωστή ουσία μπορεί να χρησιμοποιείται κατά παρέκκλιση του άρθρου 4, μέχρι τις 25.07.2003, σύμφωνα με όσα ισχύουν στην εθνική νομοθεσία, μόνο στην περίπτωση που δεν έχει ολοκληρωθεί η έρευνα σχετικά με την επικινδυνότητά της στην υγεία των ανθρώπων και των ζώων καθώς και τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις. Επομένως η χρήση του *Fenthion* επιτρέπεται μέχρι την καθορισμένη ημερομηνία. Πρέπει όμως να σημειωθεί ότι εφόσον υπάρχουν διαπιστωμένες δυσμενείς επιπτώσεις θα έπρεπε να απαγορευτεί πλήρως η χρήση του.

2.2 Αποφάσεις Συμβουλίου της Επικρατείας

Με την **υπ'αρ.563/91 απόφαση της Επιτροπής Αναστολών** του Συμβουλίου της Επικρατείας και την **υπ'αρ.3953/95 απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας** κρίθηκαν παράνομοι οι από αέρος ψεκασμοί για καταπολέμηση του δάκου καθώς και οι εγκριτικές αυτών νομαρχιακές αποφάσεις ως αντικείμενες στην προστασία της ανθρώπινης υγείας, την διατήρηση της βιοποικιλότητας και γενικότερα της οικολογικής ισορροπίας.

2.2.1 Η υπ'αρ.563/91 απόφαση της Επιτροπής Αναστολών έκρινε την αίτηση αναστολής εκτελέσεως της υπ'αρ. 3/29.05.91 απόφασεως του Διοικητικού Συμβουλίου του Ταμείου Προστασίας Ελαιοπαραγωγής Κέρκυρας, που εγκρίθηκε με την υπ'αρ. 258/31.05.91 απόφαση του Νομάρχη Κέρκυρας. Η τελευταία θεωρήθηκε πως είναι η μόνη «παραδεκτως» προσβαλλόμενη, ως έχουσα εκτελεστό χαρακτήρα διότι με αυτήν ουσιαστικά αποφασίστηκε η εφαρμογή του προγράμματος δακοκτονίας του έτους 1991 με δολωματικούς αεροψεκασμούς. Η προσφυγή έγινε από το Σύλλογο Προστασίας Περιβάλλοντος Κέρκυρας. Η αίτηση αναστολής έγινε δεκτή, ενώ στο κείμενο της απόφασης αναφέρεται μεταξύ άλλων: «*Η διενέργεια των αεροψεκασμών θέλει επιφέρει ανεπανόρθωτον βλάβην εις το φυσικό περιβάλλον της περιήσ προέκειται περιοχής, συμπαρακολουθούμενην και από ενδεχόμενην βλάβη της δημοσίας υγείας. Αμφότεροι οι ανωτέρω λόγοι ανάγονται προδήλως εις το δημόσιον συμφέρον, το οποίον ούτω επιβάλλει την χορήγησιν της αιτουμένης αναστολής*». Από όσο έχει γίνει γνωστό στο ΣΤΠ η υπόθεση δεν εκδικάσθηκε τελικά διότι σύμφωνα με τους πολίτες δεν παρέστησαν στην δική οι προσφεύγοντες.

2.2.2 Με την υπ'αρ.3953/1995 απόφαση του, το Ε' Τμήμα του ΣΤΕ έκρινε την αίτηση ακύρωσης της υπ'αρ.401/16.08.93 απόφασης του Νομάρχη Δωδεκανήσου, η οποία ενέκρινε την υπ'αρ.105/02.06.93 πράξη του Διευθυντού Δακοκτονίας του Ελαιοταμείου Δωδεκανήσου με την οποία επετράπησαν οι αεροψεκασμοί για καταπολέμηση του δάκου της ελιάς. Η προσφυγή έγινε από το Σύλλογο Προστασίας Περιβάλλοντος Ρόδου. Η συζήτηση έλαβε χώρα ενώπιον επταμελούς συνθέσεως λόγω της σπουδαιότητας του θέματος, κατόπιν της υπ'αρ.2162/1994 παραπεμπτικής απόφασης της πενταμελούς συνθέσεως του Τμήματος.

Η εγκριτική πράξη του Νομάρχη ακυρώθηκε, ενώ στο κείμενο της απόφασης μεταξύ άλλων αναφέρονται τα ακόλουθα: «*Η υπό της Διοικήσεως ακολουθούμενη πρακτική της καταπολεμήσεως του δάκου της ελαίας δια ψεκασμών χημικών ουσιών από αέρος, η οποία ως προκύπτει από τα στοιχεία του φακέλου, δημιουργεί ηυξημένους κινδύνους τόσο δια την δημοσίαν υγείαν όσο και δια την οικολογικήν ισορροπίαν ως εκ της αδιακρίτου εξοντώσεως εμβίων οργανισμών, αντίκειται ευθέως εις τα άρθρα 21 και 24 του Συντάγματος.... Εξάλλου δια τας τυχόν ανάγκας καταπολεμήσεως του δάκου της ελαίας και μέχρι πλήρους εφαρμογής μεθόδων αβλαβών δια το περιβάλλον (λ.χ. βιολογικής ή ολοκληρωμένης καταπολεμήσεως) **οι ψεκασμοί είναι ανεκτοί μόνον εφ' όσον διενεργούνται από εδάφους**».*

2.3 Ν.1650/86 όπως τροποποιήθηκε με τον Ν.3010/02

Ο **Ν. 1650/86** (για την προστασία του περιβάλλοντος) όπως τροποποιήθηκε με τον **Ν. 3010/02** (Εναρμόνιση του Ν.1650/86 με τις οδηγίες 97/11 Ε.Ε, διαδικασία οριοθέτησης και ρυθμίσεις θεμάτων για τα υδατορέματα και άλλες διατάξεις) επιτάσσει : α) την προστασία του εδάφους, των επιφανειακών και υπόγειων νερών θεωρούμενων ως οικοσυστημάτων, την προστασία της ατμόσφαιρας, καθώς και την προστασία και *διατήρηση της φύσης και του τοπίου περιοχών με βιολογική, οικολογική, αισθητική ή γεωμορφολογική αξία,* β) την αξιοποίηση της «καλύτερης διαθέσιμης και οικονομικά εφικτής τεχνολογίας» (βέλτιστες διαθέσιμες τεχνικές) για την προστασία του περιβάλλοντος.

2.4 Αποφάσεις 1035/93, 1038/93, 1040/93 του ΣΤΕ

Στο πλαίσιο της νομολογίας του ΣΤΕ διατυπώνεται η αρχή της αναζήτησης της *προσφορότερης για το περιβάλλον τεχνικής λύσης* («βέλτιστες διαθέσιμες τεχνικές», ΣΤΕ 1035, 1038, 1040/93).

Εν προκειμένω λοιπόν στοιχειοθετείται η υποχρέωση της Διοίκησης να εφαρμόσει εκείνη την λύση για την αντιμετώπιση του δάκου, η οποία θα επιφέρει τις λιγότερο δυσμενείς επιπτώσεις στο περιβάλλον και την ανθρώπινη υγεία. Εξάλλου με βάση την αρχή της προφύλαξης, η οποία έχει θεσπιστεί στο Διεθνές Δίκαιο δημιουργείται τεκμήριο υπέρ της υγείας και του περιβάλλοντος.

Σύμφωνα με την αρχή αυτή, ακόμη και εάν δεν είναι βέβαιο ότι τα υπάρχουν επιβλαβή αποτελέσματα στο περιβάλλον και τη δημόσια υγεία πρέπει να λαμβάνονται μέτρα προφύλαξης για να μην επέλθει το χειρότερο από ενδεχόμενη θεμιτή αμφιβολία.

3. ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΗΣ ΥΠΟΘΕΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΑΜΕΣΟΛΑΒΗΣΗ ΤΟΥ ΣΥΝΗΓΟΡΟΥ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ

3.1 Διερεύνηση της υπόθεσης

3.1.1 Ο ΣΤΠ έλαβε τις υπ' αρ.πρωτ.: 11327/08.11.99 και 16517/06.11.00 αναφορές με θέμα τον αεροψεκασμό ελαιώνων στη νήσο Κέρκυρα με σκοπό την καταπολέμηση του δάκου. Οι αναφορές καταγγέλλουν τον παράνομο ψεκασμό από αέρος της περιοχής του Σκριπερού στο Δήμο Παλαιοκαστριτών και εκτεταμένης περιοχής του Δήμου Αχιλλείων.

Από τα στοιχεία των αναφορών προκύπτει ότι οι αεροψεκασμοί δακοκτονίας διενεργήθηκαν κατά τα έτη 1999, 2000, 2001 και 2002 με τις **υπ' αρ. 3096/09.07.99, 98901/23.06.00, 9013/18.06.01 και 1709/24-5-2002 αποφάσεις του Υφυπουργού Γεωργίας**. Τούτο παρά την ύπαρξη αντίθετης νομολογίας του Συμβουλίου της Επικρατείας, την έγγραφη αντίθετη θέση των αρμόδιων υπηρεσιών του Υπουργείου Γεωργίας, και την από 18-01-2002 δέσμευση του Υπουργείου για μη επανάληψη αεροψεκασμών (υπ. Αριθ. 98950/10.06.1999, 87287/18-01-2002 έγγραφα της Διεύθυνσης Προστασίας Φυτικής Παραγωγής του Υπουργείου Γεωργίας). Αξίζει να αναφερθεί ότι η υπ'αρ.3096/09.07.99 Υπουργική Απόφαση επέτρεπε – παρά την ύπαρξη αντίθετης νομολογίας του ΣΤΕ - τους αεροψεκασμούς στους νομούς Κερκύρας, Μαγνησίας και Χανίων. Οι νομάρχες όμως Μαγνησίας και Χανίων δεν προχώρησαν στη διενέργεια αεροψεκασμών. Έκτοτε οι υπουργικές αποφάσεις αφορούσαν μόνο το νομό Κέρκυρας.

3.1.2 Έγγραφο με αρ. πρωτ.: 98950/10.06.99 της Διεύθυνσης Προστασίας Φυτικής Παραγωγής του Υπουργείου Γεωργίας:

Στο υπ'αρ.98950/10.06.99 έγγραφο της Δ/σης Προστασίας Φυτικής Παραγωγής του Υπουργείου Γεωργίας αναφέρονται τα ακόλουθα:

« Μετά την σχετική με την κατάργηση των αεροψεκασμών απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας (αριθ. απόφασης 3953/95), εφαρμόζεται από το 1997 η από εδάφους δολωματική καταπολέμηση του δάκου της ελιάς σε όλες τις ελαιοκομικές περιοχές της χώρας με ικανοποιητική προστασία της ελαιοπαραγωγής. Επισημαίνουμε ότι δεν υπάρχει διαφορά στην αποτελεσματικότητα της προστασίας της ελαιοπαραγωγής από το δάκο μεταξύ αεροψεκασμών και ψεκασμών από το έδαφος, όταν εφαρμόζονται και στις δύο περιπτώσεις οι τεχνικές προδιαγραφές της δακοκτονίας.

Επίσης επισημαίνουμε ότι μετά την παραπάνω απόφαση του ΣτΕ η καταπολέμηση του δάκου με αεροψεκασμούς είναι παράνομη ενέργεια και όποιος την εφαρμόζει διώκεται από τις εισαγγελικές αρχές. Γνωρίζουμε ότι κατά την εφαρμογή του προγράμματος δακοκτονίας προκύπτουν προβλήματα σε ορισμένες δύσβατες ελαιοκομικές περιοχές, στις οποίες είναι δύσκολη η εφαρμογή των ψεκασμών από το έδαφος. Εκεί όμως θα πρέπει να καταβάλλεται κάθε προσπάθεια απ' όλους τους εμπλεκόμενους φορείς για την εφαρμογή των ψεκασμών από το έδαφος κατά τον καλλίτερο δυνατό τρόπο, δεδομένου ότι δεν υπάρχει άλλη μέθοδος αποτελεσματικής προστασίας της ελαιοπαραγωγής από το δάκο».

3.1.3 Σε δημοσίευμα της εφημερίδας «ΒΗΜΑ» στις **05.11.2000** παρουσιάζεται ενημερωτικό σημείωμα προς το Γενικό Γραμματέα του Υπουργείου σχετικά με την εφαρμογή των αεροψεκασμών στην Ελλάδα. Σε αυτό, μεταξύ άλλων, αναφέρεται το εξής : «... Η καταπολέμηση του δάκου της ελιάς γινόταν μέχρι το έτος 1996 με δολωματικούς ψεκασμούς εδάφους σε πέντε εκατομμύρια στρέμματα και με αεροψεκασμούς σε δύο εκατομμύρια στρέμματα. Διαφορές σε ότι αφορά την αποτελεσματικότητα μεταξύ των δύο μεθόδων δεν υπάρχουν. Από περιβαλλοντικής όμως πλευράς οι αεροψεκασμοί επειδή δεν μπορούν να ελεγχθούν έχουν επιδράσεις στο οικοσύστημα ενώ οι από εδάφους ψεκασμοί ελέγχονται πλήρως (το δόλωμα κατευθύνεται στον στόχο του).

Τα έτη 1997 και 1998, μετά την έκδοση της αριθ.3953/95 Απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας περί αντισυνταγματικότητας εφαρμογής αεροψεκασμών, εφαρμόστηκαν μόνο δολωματικοί ψεκασμοί εδάφους για την καταπολέμηση του δάκου της ελιάς με άριστα αποτελέσματα.

Τα έτη 1999 και 2000 εφαρμόστηκαν δολωματικοί ψεκασμοί εδάφους σε όλη τη χώρα με εξαίρεση το νομό Κέρκυρας στον οποίο το 1999 αεροψεκάστηκε η μισή έκταση (110.000 στρ.) και η άλλη μισή με δολωματικούς ψεκασμούς εδάφους και το 2000 αεροψεκάζονται τα 165.000 στρέμματα και τα υπόλοιπα από εδάφους. Η εξαίρεση αυτή έγινε με αποφάσεις των Υφυπουργών Γεωργίας μετά από πιέσεις διαφόρων παραγόντων της Κέρκυρας οι οποίοι επικαλούνται δήθεν δύσβατο περιοχών...». ¹

¹ Αξίζει ν' αναφερθεί ότι η υπουργική απόφαση 9013/2001 έθετε ως ανώτερο όριο εφαρμογής των αεροψεκασμών τα 110.000 στρέμματα, ενώ η αντίστοιχη υπουργική απόφαση 1709/2002 τα 130.000 στρέμματα.

3.1.4 Η από 16.01.2001 απάντηση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στην υπ'αρ.Ε-3552/00 ερώτηση του ευρωβουλευτή Μ. Παπαγιαννάκη σχετικά με τους αεροψεκασμούς στην Κέρκυρα.

Το θέμα των αεροψεκασμών απασχόλησε τη Γενική Διεύθυνση Υγείας και Προστασίας του καταναλωτή της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μετά από την υπ'αρ.Ε-3552 ερώτηση του ευρωβουλευτή Μ. Παπαγιαννάκη στις 29.10.2000. Στην από 16.01.2001 απάντηση της Επιτροπής αναφέρεται μεταξύ άλλων:

«Στη συγκεκριμένη περίπτωση, μια υπουργική απόφαση καθόρισε τους όρους με τους οποίους μπορούσαν να γίνουν αεροψεκασμοί κατά του δάκου της ελιάς. Το διάταγμα αυτό προέβλεπε ότι οι αεροψεκασμοί μπορούσαν να γίνουν μόνο στην Κέρκυρα, με την προϋπόθεση ότι πληρούνταν ορισμένες απαιτήσεις σχετικά με την ασφάλεια. Η παρέκκλιση αυτή παραχωρήθηκε λόγω των ιδιαιτέρων γεωργικών συνθηκών που επικρατούν στο νησί. Στην εν λόγω περίπτωση εκπονήθηκε μελέτη για τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις των αεροψεκασμών. Η απόφαση να πραγματοποιηθούν οι αεροψεκασμοί ελήφθη από τις τοπικές αρχές βάσει αυτής της μελέτης και πριν από την εκτίμηση του Υπουργείου Γεωργίας. Το γεγονός αυτό αποτελεί παράβαση των ισχυουσών διαδικασιών. Οι ελληνικές αρχές ανέλαβαν την υποχρέωση να λάβουν όλα τα αναγκαία μέτρα για να αποτρέψουν τυχόν επανάληψη αυτού του συμβάντος».

Τα παραπάνω συνιστούν κατά την άποψη της αρμόδιας Διεύθυνσης Υγείας και Προστασίας του Καταναλωτή παράβαση της οδηγίας 91/414/ΕΟΚ.

3.1.5 Το με αρ. πρωτ.: 87287/18.01.2002 έγγραφο της Διεύθυνσης Προστασίας Φυτικής Παραγωγής του Υπουργείου Γεωργίας που απαντά σε ερώτηση της επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων:

Στις **20.11.01** ο Γενικός Διευθυντής της Διεύθυνσης Υγείας & Προστασίας των Καταναλωτών της επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, μετά από νέα ερώτηση μέλους του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, απηύθυνε επιστολή προς τον πρέσβη και μέλος της Μόνιμης Αντιπροσωπείας της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Στο έγγραφο της η Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων ρωτά τον Πρέσβη για τους αεροψεκασμούς με Fenthion στη νήσο Κέρκυρα. Επίσης γίνεται αναφορά, μεταξύ άλλων, για τη λήψη της απόφασης να γίνουν αεροψεκασμοί από τις τοπικές αρχές με βάση την ύπαρξη μελέτης για τις περιβαλλοντικές επιδράσεις των αεροψεκασμών πριν αυτή αξιολογηθεί από την αρμόδια αρχή του Υπουργείου Γεωργίας.

Σημειώνεται δε ότι αυτό αποτελεί παράβαση της **οδηγίας 91/414/ΕΟΚ**, ενώ οι ελληνικές αρχές έχουν ενημερώσει ότι θα λάβουν όλα τα αναγκαία μέτρα για να μην επαναληφθεί στο μέλλον παρόμοια κατάσταση.

Σε επιστολή του με αρ.πρωτ.: 8728/18.01.2002 ο Γενικός Γραμματέας του Υπουργείου Γεωργίας απάντησε ότι με απόφαση του Υπ. Γεωργίας επιεράπη το 2001 όλως κατ' εξαίρεση η εφαρμογή ψεκασμών δακοκτονίας δι' ελικοπτέρου κάτω από συγκεκριμένες προϋποθέσεις. Παραδέχθηκε ότι η εφαρμογή του Fenthion έγινε κατά παρέκκλιση των διατάξεων του άρθρου 4 της Οδηγίας 91/414/ΕΟΚ (ΠΔ 115/1997) και ότι για το έτος 2001 δεν συντάχθηκε μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων και επικινδυνότητας, αλλά ελήφθη υπόψη η αντίστοιχη του έτους 1999. Η επιστολή κατέληγε: «Προς αποφυγή επανάληψης παρόμοιας κατάστασης το Υπ. Γεωργίας προτίθεται να απαγορεύσει τους αεροψεκασμούς και στη μόνη περιοχή που εκτελούνται σήμερα, δηλαδή σε ορισμένες περιοχές του Ν.Κέρκυρας και σε κάθε περίπτωση η χώρα μας και οι αρχές της θα σεβαστούν και θα συμμορφωθούν με τις Κοινοτικές διατάξεις».

3.1.6 Έγγραφο με αρ.πρωτ.: 2897/12.11.2002 του Γενικού Χημείου του Κράτους:

Ο ΣΤΠ με έγγραφό του προς το Γενικό Χημείο του Κράτους ζήτησε την κοινοποίηση των αποτελεσμάτων ελέγχων που έγιναν σε δείγματα ελαιολάδου από την Κέρκυρα για ύπαρξη υπολειμμάτων του φυτοφαρμάκου Fenthion. Με το υπ'αρ. 2897/12.11.2002 έγγραφό του, το Γενικό Χημείο του Κράτους κοινοποίησε στο ΣΤΠ τα αποτελέσματα αναλύσεων δειγμάτων παρθένου ελαιολάδου από τις τρεις τελευταίες ελαιοκομικές περιόδους (1999-00, 2000-01 και 2001-02). Τις δειγματοληψίες διενήργησε η Χημική Υπηρεσία Κέρκυρας η οποία έλαβε δείγματα από τα αποθέματα ελαιοτριβείων διαφόρων περιοχών ή και από μεμονωμένες παρτίδες. Το μέγιστο επιτρεπόμενο όριο (MRL) για το Fenthion και τους μεταβολίτες του στο ελαιόλαδο είναι 1mg/kg. Την πρώτη συλλεκτική περίοδο (1999-2000) ευρέθησαν σε όλα τα δείγματα ανιχνεύσιμες ποσότητες συνολικού Fenthion, πλην όμως πολύ μικρότερες από το μέγιστο επιτρεπόμενο όριο (MRL) για το Fenthion και τους μεταβολίτες του. Οι τιμές κυμάνθηκαν από 0.007 έως 0,342mg/kg.

Τη δεύτερη συλλεκτική περίοδο (2000-2001) στο 78% των δειγμάτων ευρέθησαν ανιχνεύσιμες ποσότητες Fenthion οι οποίες ήταν μικρότερες του μέγιστου επιτρεπόμενου ορίου. Οι τιμές κυμάνθηκαν από 0,019 έως 0,319mg/kg. Τέλος, την τρίτη συλλεκτική περίοδο (2001-2002) όλα τα δείγματα έδωσαν θετικά αποτελέσματα (με τιμές συνολικού Fenthion από 0,11 έως 1,57 mg/kg ενώ ένα δείγμα περιείχε Fenthion 4,69 mg/kg).

Επισημαίνεται ότι η δυνητική τοξικότητα του Fenthion, η οποία αντανακλάται στις αυξημένες του συγκεντρώσεις σε δείγματα ελαιολάδου, είναι αναλογικά πολύ μεγαλύτερη τις αμέσως επόμενες ημέρες μετά τον ψεκασμό. Επομένως, η ανίχνευση του Fenthion και των μεταβολιτών του, πέραν των επιτρεπόμενων συγκεντρώσεων σε ελαιόλαδο από την Κέρκυρα υποδηλώνει ότι η συγκέντρωσή του στα ελαιόδεντρα και τους φυσικούς αποδέκτες ήταν πολύ σημαντικότερη κατά την περίοδο των ψεκασμών.

3.1.7 Υπουργικές αποφάσεις και διαδικαστικές παρατυπίες

α. Όπως προκύπτει από τα σχετικά έγγραφα και το νομοθετικό πλαίσιο απαγορεύεται ο από αέρος ψεκασμός για την καταπολέμηση του δάκου. Παρόλα αυτά κατά τα έτη 1999, 2000, 2001 και 2002 το Υπουργείο Γεωργίας εξέδωσε αποφάσεις με τις οποίες επιτρέπει τη διενέργεια από αέρος ψεκασμών στην Κέρκυρα. Από τα στοιχεία που έχει στη διάθεσή του ο ΣΤΠ δεν προκύπτει από πού πηγάζει η νομοθετική εξουσιοδότηση του Υπουργού Γεωργίας για έκδοση απόφασης με περιεχόμενο τον «καθορισμό περιοχών εφαρμογής ψεκασμών για την καταπολέμηση του δάκου της ελιάς δι' ελικοπτέρου».

Στις 07.11.2002 ζητήθηκε, σε τηλεφωνική επικοινωνία με την Διεύθυνση Προστασίας Φυτικής Παραγωγής του Υπουργείου Γεωργίας, ενημέρωση για το εν λόγω θέμα. Σύμφωνα με την προφορική ενημέρωση της υπηρεσίας αυτής, η συγκεκριμένη αρμοδιότητα του Υπουργού βασίζεται στην άποψη της μειοψηφίας, όπως αυτή εκφράστηκε στην υπ.αρ.3953/1995 απόφαση του ΣΤΕ και συγκεκριμένα: «...η εφαρμογή της μεθόδου των αεροψεκασμών προς καταπολέμηση του δάκου της ελιάς αντίκειται μεν, κατ' αρχήν, εις το άρθρο 24 του Συντάγματος, πλην όμως εις όλως εξαιρετικές περιπτώσεις προς το σκοπόν της προστασίας της ελαιοπαραγωγής και εφ' όσον δια καθαρώς τεχνικούς λόγους είναι όλως δυσχερής ή αδύνατος ο από εδάφους ψεκασμός, δύναται κατ' εξαίρεση να

επιτραπεί ο από αέρος ψεκασμός, εφ' όσον διαπιστούται κατόπιν ειδικώς τεκμηριωμένης μελέτης ότι δεν δημιουργούνται εντεύθεν κίνδυνοι δια την δημοσίαν υγείαν και τα ευπαθή οικοσυστήματα...».

Από τα παραπάνω είναι προφανές ότι το Υπουργείο αντί να συμμορφώνεται με τη νομολογία του ΣΤΕ επικαλείται την άποψη της μειοψηφίας ως παρέχουσα νομοθετική εξουσιοδότηση σε διοικητικό όργανο. Όσον αφορά τις υπ'αρ.9013/18.06.01 και 1709/24.05.02 υπουργικές αποφάσεις στο σώμα των πράξεων αναφέρεται χαρακτηριστικά η έκδοσή τους «ενόψει σχετικής νομοθετικής ρύθμισης» και «μόνο» για το τρέχον έτος.² Όμως η προαναγγελία απλώς «σχετικής νομοθετικής ρύθμισης» δεν αποτελεί νόμιμο έρεισμα για την έκδοση παρόμοιας υπουργικής απόφασης, παρά μόνο στην περίπτωση έκδοσης σχετικού νόμου με αναδρομική ισχύ. Μέχρι όμως τη σύνταξη του παρόντος τέτοιος νόμος δεν έχει εκδοθεί.

β. Πέρα από το γεγονός ότι οι υπουργικές αποφάσεις στερούνται νομιμότητας προέβλεπαν την τήρηση κάποιων όρων για την διενέργεια αεροψεκασμών. Σύμφωνα με τις υπ' αρ. 3096/09.07.99, 98901/23.06.00, 9013/18.06.01 και 1709/24-5-2002 υπουργικές αποφάσεις θα έπρεπε πριν από την πραγματοποίηση των αεροψεκασμών να συσταθεί Επιτροπή με πρόεδρο τον Διευθυντή της Διεύθυνσης Γεωργίας της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης, η οποία θα συνέτασσε τεκμηριωμένη μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων, καθώς και μελέτη κινδύνου για τη δημόσια υγεία και τα ευπαθή οικοσυστήματα. Η ίδια επιτροπή θα γνωμοδοτούσε επίσης για τη σκοπιμότητα εφαρμογής των αεροψεκασμών δακοκτονίας με ελικόπτερο οριοθετώντας τις ελαιοκομικές περιοχές στις οποίες θα εφαρμόζονταν.

Είναι χαρακτηριστικό ότι η υπ'αρ.38-13/27.05.99 απόφαση του Νομάρχη Κέρκυρας, σχετικά με την εφαρμογή μικτού συστήματος ψεκασμών για την καταπολέμηση του δάκου στους ελαιώνες της Κέρκυρας, εκδόθηκε πριν την υπ' αρ. 3096/09.07.99 απόφαση του Υπουργείου, ενώ η απαιτούμενη μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων και κινδύνου συντάχθηκε στις 12.07.99, δηλαδή εκ των υστέρων. Συγκεκριμένα: Στις 28.05.99 με την υπ' αρ. ΓΝ/114/28.05.99 απόφαση του Νομάρχη Κέρκυρας καθορίστηκαν οι ζώνες ψεκαζομένων ελαιοδένδρων κατά την εφαρμογή του μικτού συστήματος, ενώ

² Το 2001 και το 2002 αντίστοιχα.

με την υπ'αρ. ΓΝ/114 07.06.99 απόφαση προκηρύχθηκε ανοικτός μειοδοτικός διαγωνισμός για την ανάδειξη των εργολάβων ψεκασμών από αέρος και από εδάφους και τέθηκαν οι όροι και οι προϋποθέσεις για τη διενέργεια των ψεκασμών.

Ανάλογα διαδικαστικά προβλήματα παρατηρήθηκαν κατά την εφαρμογή και των επόμενων Υπουργικών Αποφάσεων. Όπως προαναφέρθηκε, η Επιτροπή που συγκροτείται σύμφωνα με τις υπουργικές αποφάσεις με αντικείμενο τη σύνταξη Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΜΠΕ) και Μελέτης Κινδύνου για τη δημόσια υγεία και τα ευπαθή οικοσυστήματα. Είναι επίσης αρμόδια να γνωμοδοτήσει και για τη σκοπιμότητα εφαρμογής αεροψεκασμών καθώς και να οριοθετήσει τις ελαιοκομικές περιοχές στις οποίες αυτοί θα εφαρμοστούν.

Από τα παραπάνω συνάγεται ότι **η ακριβής οριοθέτηση των ελαιοκομικών περιοχών στις οποίες θα εφαρμοστούν οι αεροψεκασμοί δακοκτονίας αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για τη νόμιμη διενέργεια των αεροψεκασμών, σύμφωνα με τα οριζόμενα στις υπουργικές αποφάσεις.**

Παρόλα αυτά συνεχίζει να χρησιμοποιείται η Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων και η Μελέτη Κινδύνου για τη δημόσια υγεία και τα ευπαθή οικοσυστήματα που συντάχθηκε το 1999, ενώ δεν καθίσταται δυνατή ούτε η ακριβής οριοθέτηση των περιοχών στις οποίες θα εφαρμοζόταν ο ψεκασμός με ελικόπτερο. Συγκεκριμένα στο από 02.07.02 πρακτικό συνεδριάσεως η, συσταθείσα με την υπ'αρ.:1709/24.05.02 νομαρχιακή απόφαση, επιτροπή επισημαίνει τα ακόλουθα: **«Από την αποκτηθείσα πείρα των προηγούμενων ετών (σ.σ. αυτό αποτελεί έμμεση παραδοχή ότι κατά τα προηγούμενα χρόνια δεν επετεύχθη η πιστή τήρηση των όρων) κάτι τέτοιο δεν είναι εφικτό με τους υπάρχοντες χάρτες.Τέτοια δυνατότητα θα αποκτηθεί μόνο με τη χρήση νέων ορθοφωτοχαρτών (αεροφωτογραφιών), εφ' όσον δοθεί άδεια χρήσης των και ο απαιτούμενος χρόνος...Επισημάνθηκε ότι ο εντοπισμός των ανωτέρω είναι δυνατόν να γίνει μόνο από το χειριστή του ελικοπτέρου ο οποίος έχει τη δυνατότητα κατά τη διάρκεια της πτήσης...να εποπτεύει και να έχει οπτικό πεδίο της περιοχής ... ώστε να σταματάει τη ροή του ψεκαστικού υγρού την κατάλληλη χρονική στιγμή».**

Επιπροσθέτως οι αεροψεκασμοί διενεργήθηκαν και σε περιοχές που δεν προβλεπόταν η διενέργειά τους από τις ανωτέρω υπουργικές αποφάσεις, σύμφωνα με τις οποίες οι αεροψεκασμοί επιτρεπόταν να γίνουν μόνο σε συγκροτημένους και αμιγείς ελαιώνες καθώς και σε περιοχές με ανώμαλο

εδαφικό ανάγλυφο. Επίσης, απαραίτητες προϋποθέσεις ήταν η μη ύπαρξη κατοικιών, τουριστικών καταλυμάτων, δεξαμενών νερού, μελισσιών κ.τ.λ.

Ωστόσο, οι αεροψεκασμοί έλαβαν χώρα ακόμα και **σε περιοχές με ομαλό γεωμορφολογικό ανάγλυφο** καθώς και κοντά σε κατοικίες, σχολεία, μελίτσια, πηγάδια και πηγές (μεταξύ αυτών και η πηγή από την οποία υδρεύεται το χωριό Σκριπερό). Οι ανωτέρω παραβάσεις έχουν αρνητικές επιπτώσεις για το φυσικό περιβάλλον της νήσου και θέτουν ευθέως σε κίνδυνο τη δημόσια υγεία. Οι πολίτες αναφέρουν ότι μαζί με τα ελαιόδεντρα ψεκάστηκαν και οι οικίες τους, ενώ μελισσοκόμοι διαμαρτυρήθηκαν ότι καταστράφηκαν τα μελίτσια τους. Ακόμα έχει καταγγελθεί ο αεροψεκασμός νηπιαγωγείου την ώρα που βρίσκονταν στην αυλή μικρά παιδιά και μάλιστα κατά το τέλος Οκτωβρίου του 1999, εποχή που έχει ήδη ξεκινήσει η συλλογή του ελαιοκάρπου. Το γεγονός αυτό καθιστά απαγορευτικό τον ψεκασμό διότι η χρησιμοποιούμενη ψεκαστική ουσία (Fenthion) είναι λιποδιαλυτή οπότε υπάρχει δυνατότητα ρύπανσης του ελαιοκάρπου.

γ. Όπως προαναφέρθηκε για τη διενέργεια των αεροψεκασμών συνεχίζει να χρησιμοποιείται η ΜΠΕ και η Μελέτη κινδύνου για τη δημόσια υγεία και τα ευπαθή οικοσυστήματα που συντάχθηκε το 1999 & 2000. Πέραν από την αδυναμία ουσιαστικής οριοθέτησης των περιοχών για από αέρα ψεκασμό, αξίζει να γίνει μνεία σε χαρακτηριστικά αποσπάσματα των μελετών αυτών από τα οποία καταδεικνύεται η μη επαρκής αντιμετώπιση βασικών θεμάτων. Για παράδειγμα:

Στην από **12.07.1999 Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων** αναφέρεται ότι ο από αέρος ψεκασμός επιτρέπεται να γίνει στις περιοχές που *«...η μορφολογία εδάφους που καθιστά αδύνατη την πρόσβαση των επίγειων μέσων...είναι αδύνατη η πρόσβαση των τρακτέρ που μεταφέρουν το ψεκαστικό υγρό...είναι αδύνατο να οργωθούν...η σχεδόν παντελής έλλειψη αγροτικών δρόμων ... έχει ως αποτέλεσμα να μην είναι δυνατή η πρόσβαση των συνεργείων στις πιο πάνω δύσβατες κα μη προσβάσιμες με τρακτέρ περιοχές...»*. Το ερώτημα που γεννάται είναι πώς συλλέγονται οι ελιές και πώς μεταφέρονται για κατεργασία από περιοχές τόσο απόκρημνες που δεν προσεγγίζονται ούτε με τρακτέρ. Είναι πραγματικά άξιον απορίας το πώς είναι δυνατόν να γίνεται επίκληση της αδυναμίας προσπέλασης για από εδάφους ψεκασμό σε περιοχές από τις οποίες πραγματοποιείται συλλογή και μεταφορά ελαιοκάρπου σε τέτοιο βαθμό

ώστε να «...συμβάλλει κατά το 1/5 στη διαμόρφωση του συνολικού εισοδήματος και κατά 4/5 του γεωργικού εισοδήματος;»

Επίσης στη Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων αναφέρεται ότι, η εφαρμογή του δολωματικού αεροψεκασμού ενδείκνυται «...σε ελαιώνες συνεχείς, συμπαγείς που βρίσκονται κατά το μάλλον ή ήττον σε ομαλό έδαφος (εγκύκλιος Υ.Γ 24971/3561/28.4.1972)...». Όπως προαναφέρθηκε όμως στην Κέρκυρα οι αεροψεκασμοί πραγματοποιήθηκαν με αφορμή το δύσβατο και έντονο ανάγλυφο που παρουσιάζουν ορισμένες περιοχές ελαιώνων. Εξάλλου, σε κανένα σημείο δε γίνεται αναφορά στις αποφάσεις του ΣΤΕ όσο και στα έγγραφα του Υπουργείου Γεωργίας που αντιτίθενται στους αεροψεκασμούς, τα οποία αγνοούνται και δεν λαμβάνονται υπόψη στην τελική επιλογή της μεθόδου. Δεν θίγεται επίσης το ουσιαστικό πρόβλημα της αδυναμίας οριοθέτησης των αμιγώς ελαιοκομικών περιοχών και των επιπτώσεων επί του οικοσυστήματος κατά τη διάρκεια και αμέσως μετά από τους αεροψεκασμούς.

3.2 Διαμεσολάβηση του Συνηγόρου του Πολίτη

Ο ΣτΠ αφού διερεύνησε τα στοιχεία της υπόθεσης και έλαβε υπόψη όλα τα προαναφερόμενα, επικοινωνήσε τόσο τηλεφωνικά όσο και εγγράφως με τις εμπλεκόμενες υπηρεσίες. Συγκεκριμένα:

3.2.1 Ζητήθηκε ενημέρωση από την Διεύθυνση Γεωργίας της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Κέρκυρας. Η συγκεκριμένη υπηρεσία σύμφωνα με την Υ.Α 145030/2178/1981, είναι αρμόδια για τον έλεγχο και την εφαρμογή των κατά περίπτωση οριζόμενων μέτρων, με σκοπό την αποτελεσματική και ακίνδυνη διενέργεια των αεροψεκασμών. Στο υπ'αρ.: ΔΓ/1570/24.03.00 απαντητικό έγγραφό της προς το ΣτΠ αναφέρει:

«Συμπληρωματικά σας γνωρίζουμε ότι δεν υπήρξε αποποίηση ευθυνών από μέρους μας, αντίθετα το λεχθέν από τηλεφώνου ότι δεν μπορούμε να εγγυηθούμε την τήρηση των οδηγιών μας από τους πιλότους των ελικοπτέρων που εκτελούν τους ψεκασμούς, έχει τη έννοια ότι δεν είναι δυνατόν να αποτρέψουμε κάποια κακή εφαρμογή η οποία μπορεί να οφείλεται είτε σε στιγμιαία απόσπαση της προσοχής του πιλότου είτε σε κάποιο τυχαίο γεγονός».

Προκύπτει λοιπόν ότι αντίθετα με τα όσα υποστηρίζονται στη Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων της Επιτροπής που συστήθηκε με την υπ'αρ.3096/09.07.99 απόφαση του Υπουργού Γεωργίας, **δεν είναι δυνατός ο απόλυτος έλεγχος των αεροψεκασμών με ελικόπτερο και η σωστή εφαρμογή τους σε ποσοστό 90-100%.**

3.2.2 Ο ΣτΠ με την από **30.04.02** επιστολή του ζήτησε από τον Υπουργό Γεωργίας να μην προβεί στην έκδοση νέας Υπουργικής Απόφασης για το έτος 2002, με την οποία θα επιτρεπόταν ο κατ' εξαίρεση αεροψεκασμός ελαιοκομικών περιοχών της νήσου Κέρκυρας. Η επιστολή κατέληγε ως εξής:

«Με δεδομένη την κατ' επανάληψη έκδοση υπουργικών αποφάσεων που επιτρέπουν τους αεροψεκασμούς στην Κέρκυρα για τα έτη 1999,2000 και 2001, κατά παράβαση της νομολογίας του Συμβουλίου της Επικρατείας και τη διενέργειά τους χωρίς την τήρηση των οδηγιών και τη λήψη των απαραίτητων μέτρων προφύλαξης, θεωρούμε ότι η έκδοση μιας ανάλογης απόφασης στο μέλλον θα επέφερε αρνητικές συνέπειες στο περιβάλλον και την υγεία των κατοίκων. Επίσης πιστεύουμε ότι η αποποίηση των ευθυνών και η αδιαφορία για τις αρνητικές επιπτώσεις στον τοπικό και όχι μόνο, πληθυσμό, στους φυσικούς αποδέκτες και στις ίδιες τις καλλιέργειες τις οποίες υποτίθεται ότι θα προστατεύονταν, από την κατ' εξοχήν αρμόδια υπηρεσία και συγκεκριμένα από τη Δ/ση Γεωργίας της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Κέρκυρας, δεν αποτελεί θεμιτή αντίδραση.

Με την πεποίθηση ότι καμία οικονομική σκοπιμότητα δεν θα πρέπει να χρησιμοποιείται ως πρόσχημα για την υιοθέτηση τεχνικών επιβαρυντικών για το περιβάλλον, ότι η διαφύλαξη του εισοδήματος των αγροτών δεν επιτυγχάνεται αναγκαστικά με αεροψεκασμούς και ότι η εύρεση εναλλακτικών λύσεων και τεχνικών φιλικών προς το περιβάλλον, αποτελεί υποχρέωση της Πολιτείας, ευελπιστούμε στην ανταπόκρισή σας».

3.2.3 Ο Υπουργός Γεωργίας δεν απάντησε στην από **30-4-2002** επιστολή του ΣτΠ. Αντίθετα εκδόθηκε η υπ'αρ. **1709/24.05.2002** απόφαση του Υφυπουργού Γεωργίας με την οποία επιτρέπεται η εφαρμογή «ΜΙΚΤΟΥ» συστήματος ψεκασμών στη νήσο Κέρκυρα. Συμπεριλαμβάνονται δηλαδή αεροψεκασμοί με ελικόπτερο, για το έτος 2002, κατ' εξαίρεση και υπό ορισμένες προϋποθέσεις με την υποχρέωση κάποιων επιπλέον απαιτήσεων ασφαλείας.

3.2.4 Στη συνέχεια κατόπιν τηλεφωνικής επικοινωνίας του Υπουργού Γεωργίας με το Συνήγορο του Πολίτη και τον Βοηθό Συνήγορο του Πολίτη Γιάννη Μιχαήλ προγραμματίστηκε συνάντηση των χειριστών της υπόθεσης με το Διευθυντή Προστασίας Φυτικής Παραγωγής προκειμένου να ενημερωθούν για την υπόθεση. Σύμφωνα με τον εν λόγω Διευθυντή η υπουργική απόφαση εκδόθηκε χωρίς προηγούμενη εισήγηση της Διεύθυνσης Προστασίας Φυτικής Παραγωγής, η γνώμη της οποίας ζητήθηκε μετά την έκδοση της υπουργικής απόφασης και συγκεκριμένα στις 27.05.2002. Ο ΣΤΠ ενημερώθηκε επίσης ότι η εισήγηση της Διεύθυνσης Προστασίας Φυτικής Παραγωγής ήταν αρνητική. Παράλληλα, ο Διευθυντής Προστασίας Φυτικής Παραγωγής εξέφρασε τη δυσαρέσκειά του για την έκδοση της επίμαχης υπουργικής απόφασης σε *έγγραφο της Διεύθυνσης Προστασίας Φυτικής Παραγωγής με αριθμό πρωτοκόλλου που δεν αντιστοιχεί σε αριθμό πρωτοκόλλου της Διεύθυνσης, ενώ η συγκεκριμένη υπηρεσία δεν είχε ενημερωθεί.* Επίσης ο Διευθυντής Προστασίας Φυτικής Παραγωγής παρέπεμψε στο προαναφερόμενο **υπ'αρ.: 98950/10.06.99** έγγραφο της ίδιας Διεύθυνσης στο οποίο εκφράζεται και η θέση της υπηρεσίας για το συγκεκριμένο θέμα των αεροψεκασμών δακοκτονίας. Στη συνέχεια αναφέρθηκε στο γεγονός ότι το Ελληνικό Υπουργείο Γεωργίας έχει αναλάβει τη σύνταξη της Μονογραφίας του Fenthion σε συνεργασία με το Μπενάκειο Φυτοπαθολογικό Ινστιτούτο, η οποία ολοκληρώθηκε και προτείνει τη χρησιμοποίηση του Fenthion μόνο σε δολωματικούς ψεκασμούς εδάφους.

3.2.5 Σε τηλεφωνική επικοινωνία με το **Μπενάκειο Φυτοπαθολογικό Ινστιτούτο** οι χειριστές της υπόθεσης ενημερώθηκαν για τη θέση του Ινστιτούτου η οποία συμπίπτει με την επίσημη θέση της Διεύθυνσης Προστασίας Φυτικής Παραγωγής, όπως αυτή εκφράζεται, μεταξύ άλλων και στη μονογραφία του Fenthion που συνέταξαν από κοινού. Στη μονογραφία προτείνεται η εφαρμογή του Fenthion μόνο σε δολωματικούς ψεκασμούς εδάφους.

3.2.6 Επειδή δεν ανακλήθηκε η υπουργική απόφαση ο ΣΤΠ με την **από 17.06.02 επιστολή προς το Νομάρχη Κέρκυρας** ζήτησε να μην προχωρήσει στη διενέργεια αεροψεκασμών ακολουθώντας το παράδειγμα των νομαρχών Μαγνησίας και Χανίων. Η επιστολή κοινοποιήθηκε στον Εισαγγελέα. Στην

επιστολή αναφέρονται, μεταξύ άλλων τα ακόλουθα, για τη νεότερη υπουργική απόφαση: « Είναι προφανές ότι η εν λόγω απόφαση είναι παράνομη, ενώ εκδόθηκε χωρίς προηγούμενη εισήγηση της Δ/σης Προστασίας Φυτικής Παραγωγής. Σημειώνεται επίσης ότι η γνώμη της αρμόδιας υπηρεσίας ζητήθηκε μετά την έκδοση της υπουργικής απόφασης, στις 27.05.2002, και είναι προφανώς αντίθετη στη διενέργεια αεροψεκασμών. Από τα ανωτέρω προκύπτει με σαφήνεια η μη νομιμότητα της εν λόγω αποφάσεως του Υφυπουργού Γεωργίας, η οποία παραβιάζει την κοινοτική και εθνική νομοθεσία, αγνοεί τη νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας, ενώ εκθέτει τη χώρα μας σε ευρωπαϊκό επίπεδο απέναντι στα θεσμικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης... Κατά συνέπεια, σας καλούμε με την παρούσα να απόσχετε από τη διενέργεια των αεροψεκασμών προς χάριν της δημόσιας υγείας και του περιβάλλοντος, όπως έπραξαν στο παρελθόν οι νομάρχες Μαγνησίας και Χανίων, οι οποίοι το 1999 αρνήθηκαν να προχωρήσουν στην εφαρμογή ανάλογης υπουργικής απόφασης υπ'αρ.3096/06.07.99 που αφορούσε τους νομούς τους....Υπογραμμίζεται ότι ζητάμε τη συνδρομή σας για αποτροπή των αεροψεκασμών, με την πεποίθηση ότι καμία σκοπιμότητα δεν θα αξιολογηθεί ως σημαντικότερη από τη διαφύλαξη της υγείας των κατοίκων της νήσου και την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος... Σημειώνεται ότι η για τέταρτη συνεχή χρονιά διενέργεια αεροψεκασμών, αποτελεί κατ' εξακολούθηση τέλεση παράνομης ενέργειας με αποχρώσεις ενδείξεις για τέλεση αξιόποινων πράξεων. Στο πλαίσιο αυτό παρακαλείται ιδιαίτερω, ο κύριος Προϊστάμενος Εισαγγελίας Κερκύρας, στον οποίο κοινοποιείται η παρούσα να διερευνήσει τη νομιμότητα των πράξεων (αεροψεκασμών) που έχουν τελεσθεί από κάθε τυχόν υπεύθυνο όργανο κατά τα έτη 1999, 2000, 2001 δυνάμει των σχετικών υπουργικών αποφάσεων καθώς και αυτές που επίκεινται άμεσα να τελεσθούν, εξαιτίας της από 24.05.2002 εκδοθείσας υπουργικής αποφάσεως και οι οποίες μετά βεβαιότητας, όπως προκύπτει από τα επισυναπτόμενα στην παρούσα έγγραφα, εξέθεσαν και εκθέτουν, κατ' εξακολούθηση, σε κίνδυνο τη δημόσια υγεία των πολιτών, απείλησαν και απειλούν την οικολογική ισορροπία εξαιτίας της χρήσης της ουσίας Fenthion κατά τη διάρκεια αυτών, ουσία, η οποία, όπως προκύπτει από τα σχετικά επισυναπτόμενα έγγραφα, απαγορεύεται να χρησιμοποιείται πλήρως σε καλλιεργούμενες εκτάσεις, παραβαίνοντας με τον τρόπο αυτό τις σχετικές νομοθετικές διατάξεις περί προστασίας της δημόσιας υγείας και του περιβάλλοντος. Σημειώνεται ότι σύμφωνα με το άρθρο 28 του ν.1650/1986 για την προστασία του περιβάλλοντος επιβάλλονται αυστηρές κυρώσεις σε όποιον προκαλεί ρύπανση ή υποβαθμίζει το περιβάλλον με πράξη ή παράλειψη που αντιβαίνει στις διατάξεις του νόμου αυτού, ενώ το ίδιο άρθρο προβλέπει ακόμη αυστηρότερες ποινικές κυρώσεις αν από την έκταση και τη σημασία της υποβάθμισης

του περιβάλλοντος δημιουργήθηκε κίνδυνος θανάτου ή βαριάς σωματικής βλάβης ή επήλθε θάνατος ή σωματική βλάβη, που τιμωρείται με ποινή κάθειρξης έως 10 ετών».

3.2.7 Ο Νομάρχης Κέρκυρας δεν απάντησε στην επιστολή του Συνηγόρου του Πολίτη. Ακολούθησε νέα επιστολή του Συνηγόρου του Πολίτη, στις **28.06.02** προς το Νομάρχη Κέρκυρας με την οποία ζητήθηκε εκ νέου να μην προχωρήσει στη διενέργεια αεροψεκασμών καθώς και να ενημερώσει το ΣΤΠ για τις όποιες εξελίξεις. Ο Νομάρχης Κέρκυρας δεν απάντησε ούτε στην επιστολή αυτή. Παράλληλα, ξεκίνησαν οι διαδικασίες πραγματοποίησης των αεροψεκασμών. Την ίδια ημέρα εκδόθηκε η υπ'αρ.28644/28.06.02 νομαρχιακή απόφαση που προβλέπει τη συγκρότηση Επιτροπής με αντικείμενο τη σύνταξη Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων και Μελέτης επικινδυνότητας για τη δημόσια υγεία καθώς και τη γνωμοδότηση της σκοπιμότητας εφαρμογής των αεροψεκασμών. Ακόμη σύμφωνα με την υπ'αρ.1709/24.05.02 Υπουργική Απόφαση η συγκεκριμένη επιτροπή ήταν αρμόδια για τον καθορισμό και την ακριβή οριοθέτηση των ψεκαζόμενων περιοχών.

3.2.8 Την **01.07.2002** ο Νομάρχης Κερκύρας επικοινωνήσε τηλεφωνικώς με το Βοηθό Συνήγορο κ. Γιάννη Μιχαήλ. Κατά την επικοινωνία αυτή ο Νομάρχης χαρακτήρισε τελεσίγραφα τις επιστολές του Συνηγόρου του Πολίτη και ότι έχουν προσωπικό χαρακτήρα, καθώς απευθύνονται σε αυτόν ως αν είναι ο μοναδικός υπεύθυνος. Ανέφερε ότι το κύριο μέλημά του και υποχρέωσή ως αιρετού εκπροσώπου της Διοίκησης του είναι η διαφύλαξη της οικονομικής ισορροπίας. Έθιξε την πιθανότητα να ζητήσουν οι αγρότες από το Συνήγορο του Πολίτη αποζημίωση για διαφυγόντα κέρδη, ενώ τάχθηκε υπέρ της άποψης ότι ο ΣΤΠ θα πρέπει να ζητήσει την ανάκληση της επίμαχης υπουργικής απόφασης. Τέλος, χαρακτήρισε τη Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ανεξάρτητη Αρχή η οποία δεν υπόκειται σε κανένα έλεγχο και κρίνεται μόνο από τον Κερκυραϊκό λαό. Την ίδια ημέρα ο Νομάρχης Κέρκυρας με την υπ'αρ.115/01.07.02 επιστολή του προς τον Υπουργό Γεωργίας ζήτησε να του γνωρίσει αν εμμένει στο περιεχόμενο της υπ'αρ.1709/24.05.02 υπουργικής απόφασης. Συγκεκριμένα αναφέρεται ότι: «*Λαμβάνοντας υπόψη: α) τα υπ' αρ.πρωτ. 11327/08.11.99, αρ.εγγρ.11327.4, β) 11327/08.11.99, αρ.εγγρ. 11327.5 και γ) 11327/08.11.99, αρ.εγγρ.11327.6 έγγραφα του Συνηγόρου του Πολίτη με*

ημερομηνίες 30.04.02, 17.06.02 και 28.06.02 αντιστοίχως τα οποία έχουν κοινοποιηθεί και προς εσάς και δια των οποίων μας καλεί να απέχουμε από την διενέργεια των αεροψεκασμών προς χάριν της δημόσιας υγείας και του περιβάλλοντος, ως και το γεγονός ότι εκ των άνω εγγράφων, απειλούμεθα ευθέως με παραπομπή στη δικαιοσύνη για την απόδοση εις βάρος μας ποινικών και ενδεχομένως αστικών ευθυνών, παρακαλούμε να μας γνωρίσετε άμεσα, εάν εμμένετε στο περιεχόμενο της με αρ.πρωτ.: 1709/24.05.2002 απόφασής σας, με την οποία επιτρέπετε την εφαρμογή «μικτού» συστήματος ψεκασμών δακοκτονίας για το έτος 2002 στο Νομό Κέρκυρας. Η άμεση απάντησή σας επί του ερωτήματός μας, καθίσταται επιβεβλημένη, καθ' όσον επίκειται η λήψη απόφασης της Νομαρχιακής Επιτροπής της Ν.Α Κέρκυρας για την κατακύρωση της δημοπρασίας η οποία διεξήχθη εις εκτέλεσιν της ως άνω απόφασής σας, η οποία ως Διοικητική Πράξη είναι εκ μέρους μας υποχρεωτικώς εκτελεστή».

Η επίσημη απάντηση του Υπουργείου Γεωργίας δόθηκε με την υπ'αρ. **2110/04.07.2002** επιστολή του Υφυπουργού Γεωργίας, η οποία έχει ως εξής: «Κύριε Νομάρχη, Σε απάντηση της με αριθμ.πρωτ.: 115/01.07.2002 τηλεμοιοτυπίας σας, σας γνωρίζουμε ότι η υπ'αρ.1709/24.05.2002 απόφαση του Υπουργείου Γεωργίας ισχύει υπό την απαραίτητη προϋπόθεση ότι τηρούνται πλήρως οι προϋποθέσεις της απόφασης για τη διασφάλιση της δημόσιας υγείας και την προστασία του περιβάλλοντος».

3.2.9 Η Νομαρχιακή Επιτροπή τελικά συγκροτήθηκε, όπως προέβλεπε η υπ'αρ.28644/28.06.02 νομαρχιακή απόφαση και στις **02.07.02** εξέδωσε πρακτικό συνεδριάσεως στο οποίο, επισημαίνονται τα ακόλουθα:

«...ο χρόνος που δόθηκε στην επιτροπή για τη σύνταξη της Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων είναι ανεπαρκής. Κατά συνέπεια είναι υποχρεωμένη για μια ακόμη φορά να βασισθεί σε προηγούμενες μελέτες...Ως γνωστόν για την εφαρμογή του μεικτού συστήματος δακοκτονίας το έτος 1999 βάσει των προβλεπομένων στην υπ'αριθμ.3096/09.07.99 απόφαση του Υπουργού Γεωργίας, συντάχθηκε η από 12.07.99³ Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων σχετικά με το ίδιο αντικείμενο». Στο πρακτικό αναφέρεται επίσης ότι η εφαρμογή των αεροψεκασμών επιτρέπεται σε έκταση η οποία δεν υπερβαίνει τα 130.000 στρέμματα, όπως προβλέπεται από την υπ'αρ.1709/24.05.2002. (Όπως προαναφέρθηκε η αντίστοιχη έκταση που προβλεπόταν με την υπ'αρ.9013/18.06.2001 δεν θα έπρεπε να υπερβαίνει τα 110.000 στρέμματα).

³ Πρόκειται για τη μελέτη που είχε «προλάβει» να συνταχθεί μέσα σε τρεις ημέρες το 1999.

Τέλος, δεν κατέστη δυνατή η ακριβής οριοθέτηση των περιοχών στις οποίες θα εφαρμοστεί ο ψεκασμός με ελικόπτερο, εφ' όσον αυτή (σ.σ. η ακριβής οριοθέτηση) απαιτεί τη χρήση ορθοφωτοχαρτών (αεροφωτογραφιών), που η Επιτροπή δεν είχε στη διάθεσή της. Επομένως, για ένα ακόμη έτος δεν δόθηκε στην Επιτροπή ο κατάλληλος χρόνος προκειμένου να συντάξει την προβλεπόμενη από την υπ'αρ.1709/24.05.2002 υπουργική απόφαση Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων και Επικινδυνότητας, ενώ δεν έγινε ούτε ακριβής οριοθέτηση των περιοχών που θα διενεργηθούν αεροψεκασμοί. Ο εντοπισμός αυτών (σ.σ. των περιοχών που θα διενεργηθούν αεροψεκασμοί) αφέθηκε στον εκάστοτε χειριστή του ελικοπτέρου, ο οποίος κρίνεται και ως ο μόνος που έχει τη δυνατότητα «να εποπτεύει και να έχει πλήρες οπτικό πεδίο της περιοχής ώστε να μπορεί να σταματήσει τη ροή του ψεκαστικού υγρού την κατάλληλη χρονική στιγμή». ⁴ Από τα παραπάνω προκύπτει ότι δεν τηρήθηκαν ούτε καν οι όροι που προβλέπονταν από την υπ'αρ.:1709/24.05.2002 (μη σύννομη) απόφαση του Υπουργείου Γεωργίας.

Επισημαίνεται ακόμη ότι ο εκπρόσωπος του Συλλόγου Προστασίας Περιβάλλοντος που παρευρέθηκε στη συνεδρίαση, διαφώνησε και κατέθεσε υπόμνημα το οποίο αποτέλεσε αναπόσπαστο μέρος του πρακτικού. Στο υπόμνημα μεταξύ άλλων αναφέρονται τα ακόλουθα:

«1. Η σύνταξη Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων και Επικινδυνότητας για την δημόσια υγεία είναι αδύνατο να συνταχθεί από εμάς και μάλιστα μέσα σε λίγες μέρες.
2. Η υπάρχουσα μελέτη του 1999 δεν έπρεπε καν να αναφερθεί, διότι:α) Δεν ακολουθήθηκε η νόμιμη διαδικασία για την έγκρισή της β) στερείται ερευνών και εργαστηριακών αποτελεσμάτων κατά τη διάρκεια των ψεκασμών και αρκείται σε μέρος της βιβλιογραφίας, γ) στα συμπεράσματα που καταλήγουν υπάρχουν ασάφειες και λάθος θέσεις και δεν δόθηκε σε κανέναν η δυνατότητα να τα αντικρούσει γιατί η μελέτη δεν κοινοποιήθηκε ποτέ πριν την έγκρισή όπως ρητά ο νόμος ορίζει
3. Δεν αναφέρεται για πόσα χρόνια ισχύουν αυτές οι μελέτες κάτι απόλυτα απαραίτητο για την ισχύ τους και για άλλα χρόνια....
Συμπέρασμα: Χωρίς Μελέτη Περιβαλλοντικών

⁴ Αυτό όμως δεν είναι διόλου εξασφαλισμένο ότι μπορεί να λειτουργήσει επιτυχώς. .Βλ. και ΔΓ/1570/24.03.00 της Δ/σης Γεωργίας: «Συμπληρωματικά σας γνωρίζουμε ότι δεν υπήρξε αποποίηση ευθυνών από μέρους μας, αντίθετα από το λεχθέν από τηλεφώνου ότι δεν μπορούμε να εγγυηθούμε την τήρηση των οδηγιών μας από πιλότους των ελικοπτέρων που εκτελούν τους ψεκασμούς, έχει την έννοια ότι δεν είναι δυνατόν να αποτρέψουμε κάποια κακή εφαρμογή η οποία μπορεί να οφείλεται είτε σε στιγμιαία απόσπαση της προσοχής του πιλότου, είτε σε κάποιο τυχαίο γεγονός».

Επιπτώσεων δεν μπορούν να γίνουν αεροψεκασμοί. 4. Αδυνατούμε να οριοθετήσουμε τις περιοχές ελαιόδέντρων που θα αεροψεκαστούν διότι δεν υπάρχει στην Κέρκυρα αμιγής ελαιώνας και όπου υπάρχουν ελιές- ακόμα και στις ορεινές και δύσβατες περιοχές – ανάμεσα στα ελαιόδεντρα υπάρχουν αγροικίες, σπίτια, πηγάδια, πηγές, μελίτσια, οπωροφόρα δέντρα, ζώα και άλλες καλλιέργειες. Η υπουργική απόφαση όμως θέτει σαν προϋπόθεση τη μη ύπαρξή τους (σ.σ. αγροικιών, σπιτιών, πηγαδιών, πηγών, μελισσιών, οπωροφόρων δέντρων, ζώων, καλλιεργειών). Με αυτή την πραγματικότητα και αν ακόμα σημειωθεί στο χάρτη και το τελευταίο πηγάδι και το τελευταίο σπίτι είναι αδύνατο να τα ξεχωρίσει ο πιλότος του ελικοπτερου. ...Όταν κανένας από τους όρους και τις προϋποθέσεις που θέτει η Υπουργική απόφαση δεν ισχύουν είναι αυτονόητο πως δεν πρέπει να αεροψεκάσετε...Είμαστε αντίθετοι με τους αεροψεκασμούς για τους λόγους που επανειλημμένα έχουμε αναφέρει. Υπάρχουν τρόποι αντιμετώπισης φιλικόι προς τον άνθρωπο και το περιβάλλον....Δηλώνω πως η οριοθέτηση δεν έγινε διότι δεν επιδείχθηκε, ούτε συμφωνήσαμε πάνω στο χάρτη ο οποίος δεν είχε επισυναφθεί καν στο πρακτικό».

3.2.10 Στις **08.07.2002** ο Υπουργός Γεωργίας επικοινωνήσε τηλεφωνικώς με το Συνήγορο του Πολίτη για να καθορισθεί ημερομηνία συνάντησης του ίδιου με τον Βοηθό Συνήγορο του Κύκλου Ποιότητας Ζωής και τους χειριστές της υπόθεσης. Η συνάντηση πραγματοποιήθηκε στις 10.07.2002 ενώ παραβρέθηκε και ο Διευθυντής του Γραφείου Υφυπουργού.

Ο Υπουργός δεν διαφώνησε επί της ουσίας με τη θέση του Συνηγόρου του Πολίτη. Επικεντρώθηκε στο χρησιμοποιούμενο ψεκαστικό υγρό (Fenthion), η χρήση του οποίου είναι απαγορευμένη για από αέρος ψεκασμό (κατά παρέκκλιση κοινοτικής οδηγίας επιτρέπεται η χρήση του από εδάφους η αέρος μέχρι τις 25 Ιουλίου του 2003), ενώ δεσμεύθηκε για την προώθηση της έγκρισης φυτοφαρμάκου το οποίο θεωρείται από το Υπουργείο ότι έχει μικρότερη επίπτωση στο περιβάλλον. Ο φάκελος του φυτοφάρμακου έχει κατατεθεί στην αρμόδια Υπηρεσία του Υπ. Γεωργίας για έγκριση κυκλοφορίας και αναμένεται να αξιολογηθεί από το Ανώτατο Συμβούλιο Γεωργικών Φαρμάκων (ΑΣΥΓΕΦ) μέσα στο 1^ο τρίμηνο του 2003.

Ο Υπουργός Γεωργίας αναφέρθηκε επίσης στην αδυναμία εξεύρεσης μιας εναλλακτικής λύσης για την μη πραγματοποίηση των αεροψεκασμών. Έκανε αντιληπτό ότι δεν προτίθεται να προβεί στην ανάκληση της υπ'αρ.1709/24.05.02 υπουργικής απόφασης, παρά την γνωστοποίηση της πρόθεσης του ΣτΠ να εξαντλήσει τις δυνατότητες που παρέχει ο ιδρυτικός του νόμος.

3.2.11 Ο ΣτΠ με την υπ'αρ.:11327.8/12.07.2002 νέα επιστολή του προς το Νομάρχη Κέρκυρας επεσήμανε μεταξύ άλλων την αδυναμία τήρησης των όρων της υπ'αρ.1709/24.05.02 υπουργικής απόφασης όσον αφορά τον από αέρος ψεκασμό των ελαιώνων. Συγκεκριμένα αναφέρονται τα ακόλουθα: «Από τα παραπάνω προκύπτει ότι δεν πληρούνται οι προϋποθέσεις που τίθενται στην υπ'αρ.1709/24.05.02 υπουργική απόφαση για τον από αέρος ψεκασμό των ελαιώνων. Ιδιαίτερη μάλιστα προσοχή πρέπει να δοθεί στο γεγονός ότι είναι ανέφικτη η ακριβής οριοθέτηση των περιοχών που επιτρέπεται να ψεκασθούν από αέρος, γεγονός που καθιστά την ανωτέρω υπουργική απόφαση μη εφαρμόσιμη. Ο ΣτΠ ενεργώντας πάντοτε στο πλαίσιο της διαμεσολαβητικής του αποστολής θέτει υπόψη σας τα παραπάνω, ζητώντας σας να μην προβείτε στη διενέργεια των αεροψεκασμών, δεδομένου ότι εκτός των άλλων δεν είναι εφικτή η τήρηση των προβλεπόμενων όρων της Υπουργικής Απόφασης. Η αναγκαιότητα τήρησής τους επισημαίνεται και στο προαναφερθέν πρόσφατο έγγραφο του Υπουργείου Γεωργίας (αρ.πρωτ.: 2110/04.07.02) ».

Σημειώνεται τέλος ότι κατά το έτος 2002 οι αεροψεκασμοί διενεργήθηκαν και στους τρεις ψεκαστικούς κύκλους με Fenthion, παρά περί του αντιθέτου δηλώσεις, ότι το Fenthion θα αντικατασταθεί με άλλο ψεκαστικό υγρό.

3.2.12 Ο ΣτΠ κοινοποίησε την υπ'αρ.11327.8/12.07.2002 επιστολή του στην Υπηρεσία Πολιτικής Αεροπορίας (ΥΠΑ), ώστε στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων της να προχωρήσει στις δέουσες ενέργειες. Η ΥΠΑ διαβίβασε με τις υπ'αρ.ΥΠΑ/Δ2/Γ/9448/12.07.02 και ΥΠΑ/Δ2/Γ/9587/17.07.02 επιστολές της τα σχετικά έγγραφα και αποφάσεις του ΣτΕ στις εταιρείες «**IONAIR A.E**» (Αχαράβη, Δήμος Θιναλίων, Κέρκυρα) και **BELLAVIA L.T.D** (Ελ. Βενιζέλου 95, Ν. Ιωνία) συνιστώντας τους να προβούν σε : «...άμεσες ενέργειες προς εφαρμογή των αποφάσεων που αναφέρονται στο ανωτέρω σχετικό» και «...να απόσχουν από σχετικές επιχειρήσεις μέχρι διευκρινήσεως της καταστάσεως».

Κατά πληροφορίες οι αεροψεκασμοί το έτος 2002 διενεργήθηκαν από την εταιρεία «**IONAIR A.E**», η οποία πιθανόν διενήργησε και τους αεροψεκασμούς κατά τα έτη 1999, 2000, 2001 μετά από σχετικό διαγωνισμό, τα στοιχεία του οποίου δεν ευρίσκονται στη διάθεση του ΣΤΠ.

3.2.13 Ο Νομάρχης Κέρκυρας απάντησε στο Συνήγορο του Πολίτη με την υπ'αρ. **138/31.07.2002** επιστολή, στην οποία μεταξύ άλλων αναφέρονται τα ακόλουθα: «... Η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Κέρκυρας έχει δώσει δια των αρμοδίων οργάνων της σαφείς και αυστηρότατες οδηγίες στους ενεργούντες τους αεροψεκασμούς και τους έχει χορηγήσει χάρτες των προς ψεκασμό περιοχών στους οποίους οριοθετούνται με ακρίβεια οι οικισμοί, τα πηγάδια, οι πηγές και γενικά κάθε τι το επίγειο το οποίο δεν πρέπει να ψεκασθεί...». Ένα τελευταίο ερώτημα που τίθεται αναπόφευκτα είναι τι είδους χάρτες είναι αυτοί που δόθηκαν στους ενεργούντες τους αεροψεκασμούς και πώς επετεύχθη, τελικά η ακριβής οριοθέτηση των προς ψεκασμό περιοχών, η οποία φαινόταν ανέφικτη, λίγες ημέρες πριν κατά την συνεδρίαση της αρμόδιας Επιτροπής.

4. Συμπεράσματα

Από την διερεύνηση των δεδομένων που ανέκυψαν κατά την εξέταση των αναφορών σχετικά με την κατ' επανάληψη διενέργεια αεροψεκασμών δακοκτονίας διαπιστώθηκαν τα παρακάτω:

1. Η κατ' επανάληψη έκδοση υπουργικών αποφάσεων που επιτρέπουν τους αεροψεκασμούς στην Κέρκυρα για τα έτη 1999, 2000, 2001 και 2002, κατά παράβαση της ισχύουσας εθνικής, κοινοτικής νομοθεσίας και της νομολογίας του Συμβουλίου της Επικρατείας αποτελεί μη σύννομη πράξη που στην εφαρμογή της οδηγεί σε σοβαρές πράξεις κακοδιοίκησης. Αξίζει να αναφερθεί ότι με την υπ'αρ.: 11327.4/30.04.2002 επιστολή του ο ΣτΠ ζήτησε από τον Υπουργό Γεωργίας να μην προβεί στην έκδοση τέτοιας απόφασης για το έτος 2002, παραθέτοντας εκτενώς τα υπάρχοντα στοιχεία για τις επιπτώσεις του χρησιμοποιούμενου ψεκαστικού υγρού στο περιβάλλον και την ανθρώπινη υγεία. Επίσης, με την επιστολή αυτή ο ΣτΠ εξέφρασε το σκεπτικισμό του για το κατά πόσον είναι δυνατή η ακριβής τήρηση των οδηγιών που δίδονται στους πιλότους των ελικοπτέρων για απόλυτο έλεγχο των αεροψεκασμών και κατ' επέκταση η σωστή εφαρμογή τους. Επομένως, δεν δικαιολογείται η έκδοση της υπουργικής απόφασης με την επίκληση άγνοιας ή ελλιπούς ενημέρωσης. Αξίζει ν' αναφερθεί ότι στο παρελθόν μη κυβερνητικές περιβαλλοντικές οργανώσεις και σύλλογοι είχαν ζητήσει τη διακοπή της διενέργειας των αεροψεκασμών *στην Κέρκυρα και είχαν επανειλημμένα προσφύγει στη δικαιοσύνη*.

Εξάλλου, από τα στοιχεία που έχει στη διάθεσή του ο ΣτΠ δεν προκύπτει από πού πηγάζει η νομοθετική εξουσιοδότηση του Υπουργού Γεωργίας για έκδοση απόφασης με περιεχόμενο τον «καθορισμό περιοχών εφαρμογής ψεκασμών για την καταπολέμηση του δάκου της ελιάς δι' ελικοπτέρου».

Πρόκειται επομένως τελικά για κατ' επανάληψη πράξη κακοδιοίκησης η οποία επαναλαμβάνονταν, εις γνώση του Υπουργείου, συνεχώς για τέσσερα χρόνια. Το Υπουργείο Γεωργίας όφειλε να είχε αντιμετωπίσει το θέμα των ψεκασμών με την εξεύρεση εναλλακτικών λύσεων, πιο φιλικών προς το περιβάλλον και την ανθρώπινη υγεία.

2. Όλες οι σχετικές αποφάσεις του Νομάρχη Κέρκυρας αποτελούν σοβαρές, μη σύννομες, πράξεις κακοδιοίκησης. Ο Νομάρχης Κέρκυρας δε μπορεί να επικαλεστεί ότι τόσο οι παλαιότερες υπουργικές αποφάσεις όσο και η νεότερη υπ' αρ. 1709/24.05.02 υπουργική απόφαση αποτελούν υποχρεωτικώς εκτελεστές διοικητικές πράξεις. Οι αποφάσεις αυτές δεν αποτελούν επιτακτικό αλλά επιτρεπτικό κανόνα δικαίου, ενώ αφήνεται στο Νομάρχη Κέρκυρας η διακριτική ευχέρεια να διενεργήσει ή όχι αεροψεκασμούς. Επιπλέον δε μπορεί ούτε ο Νομάρχης να επικαλεστεί άγνοια ή ελλιπή ενημέρωση επί του θέματος ιδιαίτερα μάλιστα μετά τις επιστολές του Συνηγόρου του Πολίτη. Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί στο γεγονός ότι δεν τηρήθηκαν από τη νομαρχία ούτε καν οι προϋποθέσεις που έθεταν οι Υπουργικές Αποφάσεις.

3. Η διενέργεια αεροψεκασμών δακοκτονίας με το οργανοφωσφορικό εντομοκτόνο Fenthion μόνο στη νήσο Κέρκυρα, αποτελεί πράξη η οποία θέτει σε κίνδυνο την υγεία των κατοίκων της Κέρκυρας και υποβαθμίζει την ποιότητα του περιβάλλοντος. Η πράξη αυτή δεν θα πρέπει να αντιμετωπίζεται ως επιτυχία από τη Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Κέρκυρας, η οποία χρησιμοποιεί ως πρόφαση την προστασία της παραγωγής για να διενεργήσει από αέρος ψεκασμούς. Παραβλέπει έτσι όχι μόνο την εθνική, κοινοτική νομοθεσία και νομολογία, αλλά και τα επιστημονικά δεδομένα.

4. Η δυνητική τοξικότητα του Fenthion, η οποία αντανακλάται στις αυξημένες του συγκεντρώσεις στο ελαιόλαδο, είναι αναλογικά πολύ μεγαλύτερη τις αμέσως επόμενες ημέρες μετά τον ψεκασμό. Επομένως, η ανίχνευση του Fenthion και των μεταβολιτών του, πέραν των επιτρεπόμενων συγκεντρώσεων σε ελαιόλαδο από την Κέρκυρα υποδηλώνει ότι υπάρχει μεγάλη πιθανότητα η συγκέντρωση του στα ελαιόδεντρα και τους φυσικούς αποδέκτες να ήταν πολύ σημαντικότερη κατά την περίοδο των ψεκασμών.

5. Επισημαίνεται τέλος ότι η κατ εξακολούθηση διενέργεια των αεροψεκασμών για καταπολέμηση του δάκου καθώς και οι εγκριτικές τους αποφάσεις αποτελούν σοβαρές πράξεις κακοδιοίκησης, με αποχρώσεις ενδείξεις τέλεσης αξιόποινων πράξεων, ως αντικείμενες στην προστασία της ανθρώπινης υγείας και του περιβάλλοντος. Καμία οικονομική ή πολιτική σκοπιμότητα δεν θα πρέπει να ιεραρχείται ως ανώτερη από την ανθρώπινη υγεία και την προστασία του περιβάλλοντος, σύμφωνα και με τη θεωρία της «βιώσιμης ανάπτυξης», με την οποία επισήμως συντάσσεται η χώρα μας. Η σωστή

ιεράρχηση των προτεραιοτήτων αποτελεί υποχρέωση της Πολιτείας, ακόμα και όταν οι τοπικές κοινωνίες δεν έχουν την ενημέρωση και γνώση για να την απαιτήσουν.

Στο σημείο αυτό ο ΣτΠ θεωρεί ότι ολοκληρώνει τη διαμεσολαβητική του αποστολή, έχοντας προσπαθήσει στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων του να πείσει τη Διοίκηση να συμμορφωθεί με τις προτάσεις του. Ο σκοπός του παρόντος πορίσματος είναι να αποτυπώσει τα αποτελέσματα της διερεύνησης της υπόθεσης αυτής και να περιγράψει αναλυτικά τα στάδια της διαμεσολάβησης, τονίζοντας τη συνειδητή άρνηση συνεργασίας που επέδειξαν όλοι οι εμπλεκόμενοι φορείς της Διοίκησης.

**ΚΥΚΛΟΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ ΖΩΗΣ
ΒΟΗΘΟΣ ΣΥΝΗΓΟΡΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ: Ι. ΜΙΧΑΗΛ**

ΕΙΔΙΚΟΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΑΣ: Κωνσταντίνος Αντωνιάδης
ΒΟΗΘΟΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΑΣ : Κατερίνα Βλάχου

ΑΘΗΝΑ, 18.02.2003